

KOMPETENTNI
W RELACJACH -
SKUTECZNI W JĘZYKU

MGR EWELINA IWAN

**Program nauczania do języka angielskiego dla
III etapu edukacyjnego - liceum ogólnokształcącego/technikum jako kontynuacja nauki
pierwszego języka obcego nowożytnego ze szkoły podstawowej – kształcenie w zakresie
podstawowym (wariant podstawy programowej III.1.P)**

opracowany w ramach projektu

**„Tworzenie programów nauczania oraz scenariuszy lekcji i zajęć wchodzących w skład
zestawów narzędzi edukacyjnych wspierających proces kształcenia ogólnego w zakresie
kompetencji kluczowych uczniów niezbędnych do poruszania się na rynku pracy”**

dofinansowanego ze środków Funduszy Europejskich w ramach Programu Operacyjnego Wiedza
Edukacja Rozwój, 2.10 Wysoka jakość systemu oświaty

Warszawa 2019

Redakcja merytoryczna – Witkowska Elżbieta

Recenzja merytoryczna – Dorota Hołownia-Dudek
Małgorzata Stefanowicz
Katarzyna Szczepkowska-Szczęśniak
dr Beata Rola

Redakcja językowa i korekta – Altix

Projekt graficzny i projekt okładki – Altix

Skład i redakcja techniczna – Altix

Warszawa 2019

Ośrodek Rozwoju Edukacji

Aleje Ujazdowskie 28

00-478 Warszawa

www.ore.edu.pl

Publikacja jest rozpowszechniana na zasadach wolnej licencji Creative Commons –
Użycie niekomercyjne 4.0 Polska (CC-BY-NC).

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.pl>

SPIS TREŚCI

WSTĘP	4
ZAŁOŻENIA PROGRAMU	4
KOMPETENCJE KLUCZOWE NA LEKCJACH JĘZYKA OBCEGO	7
INTERDYSCYPLINARNOŚĆ	8
CELE PROGRAMU	9
TREŚCI NAUCZANIA	18
WARUNKI REALIZACJI PROGRAMU	23
METODY, TECHNIKI I FORMY PRACY	24
UCZNIOWIE ZE SPECJALNYMI POTRZEBAMI EDUKACYJNYMI	31
ROLA PROCESU GRUPOWEGO NA LEKCJACH JĘZYKA OBCEGO	32
OCENIANIE OSIĄGNIĘĆ UCZNIÓW	34
EWALUACJA PROGRAMU	38
Bibliografia	40

WSTĘP

Program nauczania *“Kompetentni w relacjach - skuteczni w języku”* został opracowany w zgodzie z podstawą programową określoną w Rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej w sprawie kształcenia ogólnego dla 4 letniego liceum ogólnokształcącego, 5 letniego technikum oraz 2 letniej branżowej szkoły II stopnia. Program przeznaczony jest dla III etapu edukacyjnego- liceum ogólnokształcącego / technikum jako kontynuacja nauki pierwszego języka obcego nowożytnego ze szkoły podstawowej – kształcenie w zakresie podstawowym (wariant podstawy programowej III.1.P).

Zgodnie z *Rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 marca 2017 r. w sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół (Dz. U. poz. 703)* zakłada się, że na realizację programu zostanie przeznaczony 360 godzin w całym cyklu kształcenia w liceum ogólnokształcącym lub w technikum.

Adresatami programu *“Kompetentni w relacjach - skuteczni w języku”* są nauczyciele języka angielskiego w liceach ogólnokształcących oraz technikach prowadzący zajęcia z uczniami kontynuującymi naukę języka angielskiego rozpoczętą w szkole podstawowej. Z programu mogą korzystać też uczniowie i ich rodzice, którzy chcieliby się zapoznać z treściami nauczania i metodami pracy.

ZAŁOŻENIA PROGRAMU

Szybki postęp technologiczny i zmiany w otaczającym nas świecie wymuszają zmiany w paradygmacie edukacji. Zakłada się, że edukacja XXI wieku oparta jest na podejściu zintegrowanym. Koncepcja programu nauki języka angielskiego na poziomie szkoły ponadpodstawowej *“Kompetentni w relacjach - skuteczni w języku”* opiera się na celach edukacji sformułowanych przez komisję UNESCO, a mianowicie uczyć się:

- by wiedzieć, tzn. zdobywać narzędzie rozumienia,
- by działać i móc oddziaływać na własne środowisko,
- by żyć wspólnie, aby współpracować z innymi na różnych płaszczyznach,
- by po prostu być.

Program nauczania języka angielskiego bazuje na zaleceniu, aby kultura nauczania została zastąpiona przez kulturę uczenia się (Brown, 1994:86). Nauka ma być kojarzona z pozytywnym doświadczeniem i postrzegana jako możliwość samorozwoju,

a każdy uczeń powinien być widziany przede wszystkim jako podmiot procesów edukacyjnych, a nie obiekt nauczania.

Założeniem programu *“Kompetentni w relacjach - skuteczni w języku”* jest równoczesny rozwój kompetencji językowych wraz z przygotowaniem młodzieży do dokonywania świadomych wyborów związanych z rozwojem osobistym i społecznym. Zakłada się, że funkcją nauczycieli realizujących program jest motywowanie, inspirowanie i wspomaganie uczniów w dążeniu do wszechstronnego rozwoju. Realizując podstawę programową z języka angielskiego można równocześnie pomóc młodzieży w wyznaczaniu celów na przyszłość oraz towarzyszyć im w ich realizowaniu – zarówno uczniom uzdolnionym, jak i tym, którzy borykają się z różnego rodzaju trudnościami. Warunkiem skuteczności jest przede wszystkim znalezienie wspólnej płaszczyzny porozumienia z wychowankami, zaangażowanie i autentyczność. Budowanie relacji to proces długofalowy, w który warto jednak zainwestować. Praca nauczyciela anglisty, dzięki zajęciom prowadzonym w grupach ułatwia lepsze poznanie i współpracę z uczniami.

Program zakłada, że edukacja w szkole ponadpodstawowej nie powinna być postrzegana tylko i wyłącznie przez pryzmat przygotowania do kolejnego egzaminu. Warto zwrócić uwagę na potrzebę pracy z uczniem również w zakresie rozwoju kompetencji kluczowych. Zapewniają one podopiecznym możliwość poznania swoich uzdolnień i zasobów, co ułatwia im planowanie dalszej drogi edukacyjnej oraz zawodowej.

Całość programu opiera się na **pedagogice holistycznej**, gdzie głównym założeniem jest wszechstronny rozwój osobowości, doskonalenie kompetencji społecznych uczniów oraz przygotowanie młodzieży do twórczego i samodzielnego życia w społeczeństwie XXI wieku. Nauczanie holistyczne języka obcego kładzie nacisk nie tylko na wiedzę samą w sobie, lecz również na kształtowanie postaw i umiejętności potrzebnych w szybko zmieniającym się świecie. Lekcje języka obcego powinny koncentrować się na rozwoju całościowym, rozpoznawaniu mocnych stron ucznia i ich wspieraniu. Wymogiem holistycznego podejścia jest praca oparta na empatii, wzajemnym zaufaniu, szacunku oraz pozytywnych relacjach między uczniem a nauczycielem, pomiędzy samymi uczniami oraz pomiędzy nauczycielami, uczniami i rodzicami.

Program *“Kompetentni w relacjach - skuteczni w języku”* przywiązuje dużą wagę do stosunków panujących w szkole i procesów grupowych zachodzących w klasach. Relacje, które mają znaczący wpływ na proces uczenia się, w założeniu powinny opierać się na uznaniu oraz docenianiu potencjału uczniów i nauczycieli. Umiejętność budowania pozytywnych relacji oraz postrzeganie ucznia jako osoby angażującej się

zarówno intelektualnie, jak i emocjonalnie sprawia, że proces dydaktyczny staje się efektywniejszy, a założone cele edukacyjne łatwiejsze do osiągnięcia.

Założenia programu czerpią z psychologii humanistycznej Carla Rogera. **Podejście humanistyczne** przyjmuje, że dla procesu kształcenia istotne jest rozwijanie u ucznia świadomego zaangażowania w cały proces uczenia się oraz zachęcanie ucznia do wzięcia odpowiedzialności za własną naukę. Odejście od nauczania do rozwijania umiejętności uczenia się pozwala na zmianę postrzegania roli nauczyciela z mistrza na osobę modelującą i tworzącą środowisko sprzyjające pozyskiwaniu wiedzy. Prowadzący zajęcia to osoba towarzysząca rozwojowi ucznia. Nauczyciel staje się facylitatorem, a akceptację i zaufanie może zdobyć dzięki docenieniu uczniów i ich wkładu pracy. (Brown 1994:86)

Jednym z istotnych celów programu jest nauczenie uczniów przejmowania inicjatywy i odpowiedzialności za podjęte zadania. Zadaniem nauczyciela jest takie modelowanie przestrzeni edukacyjnej, by uczniowie dostrzegali sens długotrwałej, zaplanowanej pracy nad samym sobą oraz żeby mieli możliwość odkrycia swoich pasji. Program ukierunkowany jest na podejmowanie działań służących wspieraniu młodzieży w rozwoju, zgodnie z ich predyspozycjami i możliwościami oraz na nawiązywanie i pogłębianie relacji społecznych w szkole. Celem programu jest nauczanie języka angielskiego i jednoczesna pomoc uczniom w osiągnięciu samodzielności i dojrzałości oraz w rozpoznaniu własnych uzdolnień i mocnych stron.

Mając na względzie zróżnicowane style przyswajania wiedzy w oparciu o inteligencje wielorakie Gardnera (logiczno-matematyczna, językowa, przyrodnicza, muzyczna, przestrzenna, kinestetyczna, intrapersonalna i interpersonalna), program proponuje korzystanie z wielu metod nauczania języka, tak by wprowadzane treści były łatwo przyswajalne dla wszystkich uczniów. Dywersyfikacja metod pracy umożliwia nauczycielowi elastyczne dostosowanie technik i form pracy do potrzeb grupy i poszczególnego ucznia. Koncepcja programu i zaproponowane przykładowe scenariusze lekcji uwzględniają uczniów o różnych stylach uczenia się (wzrokowców, słuchowców, kinestetyków) oraz uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, którzy mają różne kanały percepcji. Aby proces uczenia się był skuteczny, ważny jest prawidłowy dobór stylu i formy pracy, stąd zaleca się stałą obserwację klas pod kątem zachodzących w nich procesów grupowych. Duży nacisk położono również na autonomię ucznia, zezwalając samym uczniom na podejmowanie konkretnych działań dotyczących podziału ról w grupie, poszukiwaniu własnych rozwiązań i samooceny. Program podpira się również założeniami **neurodydaktyki**, czyli nauczaniu i uczeniu się przyjaznemu mózgowi. Za Żylińską postuluje odejście od dominacji (ale nie wykluczenie) metod podawczych (Żylińska 2013:95) i oparcie nauczania o działanie i zastosowanie poznawanych reguł czy zasad w praktyce.

Aktywne uczenie się sprzyja rozumieniu i zapamiętywaniu nowych treści oraz pomaga zaangażować uczniów w proces kształcenia się.

Kolejnym z głównych założeń programu jest umożliwienie uczniom poszerzania wiedzy, rozwijania umiejętności i wspierania postaw, w szczególności tych, określanych jako kompetencje przyszłości. Przyjmuje się, że realizując program “Kompetentni w relacjach- skuteczni w języku” nauczyciel wspiera i rozwija u swoich podopiecznych takie kompetencje jak: otwartość na zmiany, odwagę w działaniu, wykazywanie własnej inicjatywy, zdolności nawiązywania relacji i pracy w zespole oraz poczucie odpowiedzialności za siebie i innych.

KOMPETENCJE KLUCZOWE NA LEKCJACH JĘZYKA OBCEGO

Kształtowanie umiejętności językowych, oprócz nabywania wiedzy z zakresu leksyki i struktur gramatycznych, jest doskonałą okazją do rozwijania kompetencji kluczowych. Z oczywistych względów jest to porozumiewanie się w językach obcych, ale również doskonalenie kompetencji informatycznych, rozwijanie umiejętności uczenia się. Zgodnie z koncepcją programu, lekcje języka angielskiego dają też możliwość pracy nad kompetencjami społecznymi i obywatelskimi, rozwojem umiejętności podejmowania własnych inicjatyw i przedsiębiorczości oraz dają szansę na poszerzanie świadomości i ekspresji kulturowej. Doskonalenie umiejętności porozumiewania się w języku obcym oraz pozostałych kompetencji kluczowych uważane jest za niezbędne do funkcjonowania na rynku pracy oraz istotne dla kształtowania odpowiednich postaw pozwalających na zmierzenie się z wyzwaniami przyszłości. Program zakłada, że lekcje języka angielskiego będą przestrzenią do współdziałania i uczenia się od siebie nawzajem, a nauka odbywać się będzie poprzez konkretne działanie, a nie bierne przyswajanie wiedzy.

Kompetencje porozumiewania się w językach obcych są ściśle związane ze specyfiką przedmiotu i priorytetowe w całym cyklu kształcenia. Natomiast **kompetencje informatyczne** mogą być rozwijane na lekcjach języka obcego przy tworzeniu prezentacji, wyszukiwaniu i selekcjonowaniu informacji oraz korzystaniu z licznych aplikacji do nauki języka np.: *Quizlet* do tworzenia fiszek, *Mygrammarlab* do ćwiczeń gramatycznych lub oprogramowania na tablice interaktywne, jeśli szkoła dysponuje takim zapleczem dydaktycznym. Zajęcia z wykorzystaniem TIK wzbudzają większe zainteresowanie lekcją, wzmocniają motywację do nauki języka obcego i pozwalają na urozmaicenie procesu uczenia się.

Rozwijanie umiejętności uczenia się i świadomości własnego procesu kształcenia jest kluczowa przy nauce języka obcego. Nauka zarządzania czasem i planowania działań własnych lub grupy jest uwzględniona np. przy pracy metodą projektu czy podejściu zadaniowym. Program zakłada, że dzięki zastosowanym metodom i formom pracy oraz dzięki ocenianiu kształtującemu, uczniowie będą bardziej zmotywowani do wzięcia odpowiedzialności za swój proces uczenia się oraz bardziej świadomi swoich mocnych i słabych stron.

Jeśli chodzi o **kompetencje społeczne i obywatelskie**, kształcone one będą przede wszystkim podczas pracy w grupach. Umiejętności rozwiązywania konfliktów, negocjowania, akceptacji pluralizmu poglądów i opinii rozwijają się podczas współdziałania i pracy zespołowej. Program przewiduje częste korzystanie z takich form pracy w celu stworzenia uczniom szans i przestrzeni na rozwiązywanie problemów czy dzielenie się nabytą wiedzą. Nauczyciel, który umiejętnie modeluje takie sytuacje uczy empatii, wrażliwości i otwarcia na potrzeby innych.

Inicjatywność i przedsiębiorczość to również umiejętności wspierane na zajęciach językowych. Burza mózgów, mapa myśli, metody zadaniowa czy projektowa wykorzystywane na lekcjach pozwalają na rozwijanie kreatywności, umiejętności planowania i podejmowania decyzji. Program zakłada również realizację modułu związanego z pracą, zawodami i związanymi z nimi czynnościami, czy warunkami pracy i zatrudnienia, co przekładać się będzie na praktyczne umiejętności zdobyte przez uczniów do wykorzystania na rynku pracy.

Kolejną z kompetencji kluczowych, uwzględnionych w założeniach programu, jest **poszerzanie świadomości i ekspresji kulturowej**. Program zakłada, że podczas zajęć z języka angielskiego będą wykorzystywane materiały przekazujące wiedzę o krajach anglojęzycznych, ich historii, kulturze. Istotne znaczenie ma też wybór autentycznych tekstów kultury: książek (ich uproszczonej wersji *graded readers*) oraz materiałów audiowizualnych. Omawiane elementy wiedzy o krajach anglojęzycznych pomagają lepiej zrozumieć język i związaną z nim kulturę.

INTERDYSCYPLINARNOŚĆ

Zgodnie z założeniami programu bazującego na pedagogice holistycznej oraz podejściu humanistycznym, zajęcia z języka angielskiego będą obejmowały zagadnienia poruszane również na innych przedmiotach. Wiedza uzyskiwana w szkole powinna się przeplatać, przenikać i uzupełniać tak, by stanowić pewną

całość. Pedagogika holistyczna zakłada, że system edukacji ma na celu pomóc uczniom w rozumieniu siebie w świecie oraz pozwolić uczniom na stworzenie sobie holistycznego i spójnego obrazu świata i otaczającej ich rzeczywistości.

Dzięki zróżnicowanej tematyce poruszanej na lekcjach uczniowie mogą odnieść się i poszerzyć wiedzę zdobytą na innych zajęciach, np. biologii, gdy omawiane są zasady zdrowego trybu życia, żywienia czy ekologii, edukacji dla bezpieczeństwa, gdy mowa jest o ochronie zdrowia i udzielaniu pierwszej pomocy. Uczniowie korzystają i pogłębiają swoją wiedzę zdobytą również na lekcjach: geografii i historii, gdy poruszane są zagadnienia dotyczące wiedzy o krajach anglojęzycznych, wiedzy o społeczeństwie, gdy tematyka obejmuje zjawiska społeczne, problemy współczesnego świata oraz przedsiębiorczości w momencie omawiania rynku pracy i warunków zatrudnienia.

CELE PROGRAMU

CELE OGÓLNE

Cele ogólne są zgodne z podstawą programową i opierają się przede wszystkim na rozwijaniu, zgodnie z *Europejskim Systemem Opisu Kształcenia Językowego*, pięciu obszarów:

1. Wiadomości- zasób środków językowych
2. Odbioru tekstów (recepcja)
3. Tworzeniu tekstów (produkcja)
4. Reagowaniu językowym (interakcja)
5. Przetwarzaniu tekstu (mediacja)

Zakłada się, że docelowo uczeń tworzy, przetwarza i reaguje na wypowiedzi oraz opanuje zasób środków językowych (leksykalnych, gramatycznych, ortograficznych oraz fonetycznych), które pozwalają na realizację i rozwój wyżej wymienionych umiejętności na poziomie B1+, przy czym rozumienie wypowiedzi, czyli odbiór tekstu, będzie opanowany na poziomie B2.

Według standardów Europejskiego Systemu Opisu Kształcenia Językowego (ESOKJ) umiejętność rozumienia tekstów **słuchanych** na poziomie B2 oznacza, że uczeń potrafi zrozumieć dłuższe wypowiedzi i wykłady oraz nadążać za skomplikowanymi nawet wywodami – pod warunkiem, że temat jest mu w miarę znany. Rozumie też większość wiadomości telewizyjnych i programów o sprawach bieżących oraz większość filmów w standardowej odmianie języka. Jeśli chodzi o sprawność rozumienia tekstów **czytanych**, zakłada się, że uczeń czyta ze zrozumieniem artykuły i reportaże dotyczące problemów współczesnego świata, w których piszący prezentują określone stanowiska i poglądy. Rozumie również współczesną prozę literacką.

Opierając się na ESOKJ przyjmuje się, że uczeń, który posługuje się językiem na poziomie B1 rozumie znaczenie głównych wątków przekazu zawartego w jasnych, standardowych wypowiedziach, które dotyczą znanych mu spraw i zdarzeń typowych dla pracy, szkoły, czasu wolnego etc. Potrafi radzić sobie w typowych sytuacjach związanych z podróżą do kraju, w którym używa się danego języka. Umie tworzyć proste, spójne wypowiedzi ustne i pisemne na tematy, które są mu znane bądź go interesują. Posiada umiejętność opisywania wydarzeń i doświadczeń oraz planów, projektów i marzeń dotyczących przyszłości. Opanowanie umiejętności pisania na poziomie B1+ oznacza, że uczniowie będą pisać proste teksty na znane im lub związane z ich zainteresowaniami tematy. Posiada umiejętność pisania listów prywatnych, opisywania swoich przeżyć i wrażeń, robienia notatek, pisania ogłoszeń, zaproszeń, życzeń, wiadomości, kartek pocztowych, e-maili, historyjek, życiorysu, CV, listu motywacyjnego, wpisów na blogu. Zakłada się też, że uczeń w zakresie umiejętności **mówienia** będzie potrafił radzić sobie w większości sytuacji, w których można się znaleźć w czasie podróży po kraju lub regionie, gdzie mówi się danym językiem oraz- bez uprzedniego przygotowania- będzie umiał włączać się do rozmów na znane mu tematy prywatne lub dotyczące życia codziennego (np. rodziny, zainteresowań, pracy, podróżowania i wydarzeń bieżących). Według ESOKJ samodzielny użytkownik języka będzie potrafił wypowiadać się i łączyć wyrażenia w prosty sposób, by opisywać przeżycia i zdarzenia, a także swoje marzenia, nadzieje i ambicje. Posiędzie też kompetencje językowe pomagające mu krótko uzasadniać i objaśniać własne poglądy i plany. Będzie potrafił również relacjonować wydarzenia i opowiadać przebieg akcji książek czy filmów, opisując własne reakcje i wrażenia.

Cele kształcenia, czyli wymagania ogólne w oparciu podstawę programową to:

I. Znajomość środków językowych. Uczeń posługuje się dość bogatym zasobem środków językowych (leksykalnych, gramatycznych, ortograficznych oraz fonetycznych), umożliwiającym realizację pozostałych wymagań ogólnych w zakresie tematów wskazanych w wymaganiach szczegółowych.

II. Rozumienie wypowiedzi. Uczeń rozumie wypowiedzi ustne o umiarkowanym stopniu złożoności, wypowiedziane w naturalnym tempie, w standardowej odmianie języka, a także wypowiedzi pisemne o umiarkowanym stopniu złożoności, w zakresie opisanym w wymaganiach szczegółowych.

III. Tworzenie wypowiedzi. Uczeń samodzielnie tworzy proste, spójne i logiczne, w miarę płynne wypowiedzi ustne oraz proste, spójne i logiczne wypowiedzi pisemne, w zakresie opisanym w wymaganiach szczegółowych.

IV. Reagowanie na wypowiedzi. Uczeń uczestniczy w rozmowie i reaguje ustnie w typowych, również w miarę złożonych sytuacjach oraz reaguje w formie prostego tekstu pisanego w typowych sytuacjach w zakresie opisanym w wymaganiach szczegółowych.

V. Przetwarzanie wypowiedzi. Uczeń zmienia formę przekazu ustnego lub pisemnego w zakresie opisanym w wymaganiach szczegółowych.

Celem programu jest jednak nie tylko przyswajanie przez uczniów danej wiedzy czy umiejętności, lecz również kształtowanie postawy otwartości wobec innych kultur, wrażliwości międzykulturowej oraz **wyrobienie w uczniach samodzielności i odpowiedzialności za proces uczenia się**. Program zakłada, że pod koniec procesu edukacji uczeń będzie posiadał umiejętności samodzielnego uczenia się i planowania pracy indywidualnej oraz zespołowej, będzie miał świadomość swojego stylu pracy oraz będzie potrafił współdziałać w grupie, w celu realizacji powierzonych mu zadań.

CELE SZCZEGÓŁOWE

Cele szczegółowe są tożsame z obowiązującą podstawą programową w zakresie treści, produkcji, recepcji, reagowania i przetwarzania wypowiedzi i obejmują znajomość dość bogatego zasobu środków językowych w zakresie obszarów tematycznych podanych w podstawie programowej, tj. człowiek, miejsce zamieszkania, edukacja, praca, życie prywatne, żywienie, zakupy i usługi,

podróżowanie i turystyka, kultura, sport, zdrowie, nauka i technika, świat przyrody, państwo i społeczeństwo.

Szczegółowe cele programu skupiają się na trzech uzupełniających się obszarach:

1. wiedzy:

- Uczeń ma świadomość rejestrów językowych i konwencji społecznych
- Uczeń zna struktury leksykalne i gramatyczne oraz funkcje języka

2. umiejętności

- Uczeń czyta i rozumie teksty
- Uczeń rozumie komunikaty słowne oraz potrafi nawiązać i podtrzymać konwersację
- Uczeń potrafi tworzyć wypowiedzi pisemne
- Uczeń formułuje i wyraża własne argumenty w formie ustnej i pisemnej
- Uczeń potrafi wyszukiwać i przetwarzać informacje oraz myśleć krytycznie
- Uczeń umie dostosować sposoby porozumiewania się do sytuacji
- Uczeń korzysta z różnych narzędzi uczenia się

3. postawy

- Uczeń jest gotowy do konstruktywnego dialogu
- Uczeń jest otwarty na interakcję z innymi ludźmi
- Uczeń ma świadomość oddziaływania języka na innych ludzi
- Uczeń ma świadomość i szanuje różnorodność kulturową

Program przyjmuje, że uczeń szkoły ponadpodstawowej będzie potrafił wybrać i przetworzyć potrzebne mu informacje oraz będzie umiał je zaprezentować korzystając z zakresu poznanych środków gramatyczno-leksykalnych. Ponadto, biorąc pod uwagę wymogi dzisiejszego rynku pracy, program kładzie nacisk na kształtowanie umiejętności **kreatywnego rozwiązywania problemów i myślenia krytycznego**.

Zgodnie z podstawą programową zakłada się, że uczeń rozumie wypowiedzi ustne i pisemne o umiarkowanym stopniu złożoności oraz tworzy proste, spójne i logiczne, w miarę płynne wypowiedzi ustne i pisemne. Program zakłada realizację wszystkich celów uwzględnionych w podstawie programowej, czyli:

I. Uczeń posługuje się dość bogatym zasobem środków językowych (leksykalnych, gramatycznych, ortograficznych oraz fonetycznych), umożliwiającym realizację pozostałych wymagań ogólnych w zakresie następujących tematów:

1. człowiek (np. dane personalne, okresy życia, wygląd zewnętrzny, cechy charakteru, rzeczy osobiste, uczucia i emocje, umiejętności i zainteresowania, osobisty system wartości, autorytety);
2. miejsce zamieszkania (np. dom i jego okolica, pomieszczenia i wyposażenie domu, prace domowe, wynajmowanie, kupno i sprzedaż mieszkania, przeprowadzka);
3. edukacja (np. szkoła i jej pomieszczenia, przedmioty nauczania, uczenie się – w tym uczenie się przez całe życie, przybory szkolne, oceny szkolne, życie szkoły, zajęcia pozalekcyjne, system oświaty);
4. praca (np. zawody i związane z nimi czynności i obowiązki, miejsce pracy, praca dorywcza, wybór zawodu, poszukiwanie pracy, warunki pracy i zatrudnienia);
5. życie prywatne (np. rodzina, znajomi i przyjaciele, czynności życia codziennego, określanie czasu, formy spędzania czasu wolnego, święta i uroczystości, styl życia, konflikty i problemy);
6. żywienie (np. artykuły spożywcze, posiłki i ich przygotowywanie, nawyki żywieniowe – w tym diety, lokale gastronomiczne);
7. zakupy i usługi (np. rodzaje sklepów, towary i ich cechy, sprzedawanie i kupowanie, środki płatnicze, promocja i reklama, korzystanie z usług, reklamacja);
8. podróżowanie i turystyka (np. środki transportu i korzystanie z nich, orientacja w terenie, baza noclegowa, wycieczki, zwiedzanie, awarie i wypadki w podróży, ruch uliczny);
9. kultura (np. dziedziny kultury, twórcy i ich dzieła, uczestnictwo w kulturze, tradycje i zwyczaje, media);
10. sport (np. dyscypliny sportu, sprzęt sportowy, obiekty sportowe, imprezy sportowe, uprawianie sportu, pozytywne i negatywne skutki uprawiania sportu);
11. zdrowie (np. tryb życia, samopoczucie, choroby, ich objawy i leczenie, niepełnosprawność, uzależnienia, pierwsza pomoc w nagłych wypadkach);
12. nauka i technika (np. ludzie nauki, odkrycia naukowe, wynalazki, korzystanie z podstawowych urządzeń technicznych i technologii informacyjno-komunikacyjnych oraz szanse i zagrożenia z tym związane);

13. świat przyrody (np. pogoda, pory roku, klimat, rośliny i zwierzęta, krajobraz, zagrożenia i ochrona środowiska naturalnego, klęski żywiołowe);
14. państwo i społeczeństwo (np. wydarzenia i zjawiska społeczne, urzędy, organizacje społeczne i międzynarodowe, problemy współczesnego świata).

II. Uczeń rozumie wypowiedzi ustne o umiarkowanym stopniu złożoności (np. rozmowy, wiadomości, komunikaty, ogłoszenia, instrukcje, relacje, wywiady, dyskusje, prelekcje), wypowiedziane w naturalnym tempie, w standardowej odmianie języka:

1. reaguje na polecenia;
2. określa główną myśl wypowiedzi lub fragmentu wypowiedzi;
3. określa intencje nadawcy/autora wypowiedzi;
4. określa kontekst wypowiedzi (np. formę, czas, miejsce, sytuację, uczestników);
5. znajduje w wypowiedzi określone informacje;
6. układa informacje w określonym porządku;
7. wyciąga wnioski wynikające z informacji zawartych w wypowiedzi;
8. rozróżnia formalny i nieformalny styl wypowiedzi.

III. Uczeń rozumie wypowiedzi pisemne o umiarkowanym stopniu złożoności (np. listy, e-mail, SMS-y, kartki pocztowe, napisy, broszury, ulotki, jadłospisy, ogłoszenia, rozkłady jazdy, instrukcje, komiksy, artykuły, teksty narracyjne, recenzje, wywiady, wpisy na forach i blogach, teksty literackie):

1. określa główną myśl tekstu lub fragmentu tekstu;
2. określa intencje nadawcy/autora tekstu;
3. określa kontekst wypowiedzi (np. nadawcę, odbiorcę, formę tekstu, czas, miejsce, sytuację);
4. znajduje w tekście określone informacje;
5. rozpoznaje związki między poszczególnymi częściami tekstu;
6. układa informacje w określonym porządku;
7. wyciąga wnioski wynikające z informacji zawartych w tekście;
8. odróżnia informacje o faktach od opinii;
9. rozróżnia formalny i nieformalny styl tekstu.

IV. Uczeń tworzy proste, spójne i logiczne, w miarę płynne wypowiedzi ustne:

1. opisuje ludzi, zwierzęta, przedmioty, miejsca i zjawiska;
2. opowiada o czynnościach, doświadczeniach i wydarzeniach z przeszłości i teraźniejszości;
3. przedstawia fakty z przeszłości i teraźniejszości;
4. przedstawia intencje, marzenia, nadzieje i plany na przyszłość;
5. opisuje upodobania;

6. wyraża i uzasadnia swoje opinie i poglądy, przedstawia i ustosunkowuje się do opinii i poglądów innych osób;
7. wyraża i opisuje uczucia i emocje;
8. przedstawia zalety i wady różnych rozwiązań;
9. wyraża pewność, przypuszczenie, wątpliwości dotyczące zdarzeń z teraźniejszości i przyszłości;
10. przedstawia sposób postępowania (np. udziela instrukcji, wskazówek, określa zasady);
11. stosuje formalny lub nieformalny styl wypowiedzi adekwatnie do sytuacji.

V. Uczeń tworzy proste, spójne i logiczne wypowiedzi pisemne (np. notatkę, ogłoszenie, zaproszenie, życzenia, wiadomość, SMS, kartkę pocztową, e-mail, historyjkę, list prywatny, życiorys, CV, list motywacyjny, wpis na blogu):

1. opisuje ludzi, zwierzęta, przedmioty, miejsca i zjawiska;
2. opowiada o czynnościach, doświadczeniach i wydarzeniach z przeszłości i teraźniejszości;
3. przedstawia fakty z przeszłości i teraźniejszości;
4. przedstawia intencje, marzenia, nadzieje i plany na przyszłość;
5. opisuje upodobania;
6. wyraża i uzasadnia swoje opinie i poglądy, przedstawia i ustosunkowuje się do opinii i poglądów innych osób;
7. wyraża i opisuje uczucia i emocje;
8. przedstawia zalety i wady różnych rozwiązań;
9. wyraża pewność, przypuszczenie, wątpliwości dotyczące zdarzeń z teraźniejszości i przyszłości;
10. przedstawia sposób postępowania (np. udziela instrukcji, wskazówek, określa zasady);
11. stosuje zasady konstruowania tekstów o różnym charakterze;
12. stosuje formalny lub nieformalny styl wypowiedzi adekwatnie do sytuacji.

VI. Uczeń reaguje ustnie w typowych, również w miarę złożonych sytuacjach:

1. przedstawia siebie i inne osoby;
2. nawiązuje kontakty towarzyskie; rozpoczyna, prowadzi i kończy rozmowę; podtrzymuje rozmowę w przypadku trudności w jej przebiegu (np. prosi o wyjaśnienie, powtórzenie, sprecyzowanie; upewnia się, że rozmówca zrozumiał jego wypowiedź);
3. uzyskuje i przekazuje informacje i wyjaśnienia;
4. wyraża swoje opinie i uzasadnia je, pyta o opinie, zgadza się lub nie zgadza się z opiniami innych osób, wyraża wątpliwość;

5. wyraża i uzasadnia swoje upodobania, preferencje, intencje i pragnienia, pyta o upodobania, preferencje, intencje i pragnienia innych osób;
6. składa życzenia i gratulacje, odpowiada na życzenia i gratulacje;
7. zaprasza i odpowiada na zaproszenie;
8. proponuje, przyjmuje i odrzuca propozycje, zachęca; prowadzi proste negocjacje w sytuacjach życia codziennego;
9. prosi o radę i udziela rady;
10. pyta o pozwolenie, udziela i odmawia pozwolenia;
11. ostrzega, nakazuje, zakazuje, instruuje;
12. wyraża prośbę oraz zgodę lub odmowę spełnienia prośby;
13. wyraża uczucia i emocje (np. radość, smutek, niezadowolenie, złość, zdziwienie, nadzieję, obawę, współczucie);
14. stosuje zwroty i formy grzecznościowe;
15. dostosowuje styl wypowiedzi do sytuacji.

VII. Uczeń reaguje w formie prostego tekstu pisanego (np. wiadomość, SMS, list prywatny,

formularz, e-mail, komentarz, wpis na czacie/forum) w typowych sytuacjach:

1. przedstawia siebie i inne osoby;
2. nawiązuje kontakty towarzyskie; rozpoczyna, prowadzi i kończy rozmowę (np. podczas rozmowy na czacie);
3. uzyskuje i przekazuje informacje i wyjaśnienia (np. wypełnia formularz/ankietę);
4. wyraża swoje opinie i uzasadnia je, pyta o opinie, zgadza się lub nie zgadza się z opiniami innych osób, wyraża wątpliwość;
5. wyraża i uzasadnia swoje upodobania, preferencje, intencje i pragnienia, pyta o upodobania, preferencje, intencje i pragnienia innych osób;
6. składa życzenia i gratulacje, odpowiada na życzenia i gratulacje;
7. zaprasza i odpowiada na zaproszenie;
8. proponuje, przyjmuje i odrzuca propozycje, zachęca; prowadzi proste negocjacje w sytuacjach życia codziennego;
9. prosi o radę i udziela rady;
10. pyta o pozwolenie, udziela i odmawia pozwolenia;
11. ostrzega, nakazuje, zakazuje, instruuje;
12. wyraża prośbę oraz zgodę lub odmowę spełnienia prośby;
13. wyraża uczucia i emocje (np. radość, smutek, niezadowolenie, złość, zdziwienie, nadzieję, obawę, współczucie);
14. stosuje zwroty i formy grzecznościowe;
15. dostosowuje styl wypowiedzi do odbiorcy.

VIII. Uczeń przetwarza tekst ustnie lub pisemnie:

1. przekazuje w języku obcym nowożytnym informacje zawarte w materiałach wizualnych (np. wykresach, mapach, symbolach, piktogramach) lub audiowizualnych (np. filmach, reklamach);
2. przekazuje w języku obcym nowożytnym lub w języku polskim informacje sformułowane w tym języku obcym;
3. przekazuje w języku obcym nowożytnym informacje sformułowane w języku polskim;
4. przedstawia publicznie w języku obcym wcześniej przygotowany materiał, np. prezentację, film.

IX. Uczeń posiada:

1. podstawową wiedzę o krajach, społeczeństwach i kulturach społeczności, które posługują się danym językiem obcym nowożytnym oraz o kraju ojczystym, z uwzględnieniem kontekstu lokalnego, europejskiego i globalnego;
2. świadomość związku między kulturą własną i obcą oraz wrażliwość międzykulturową.

X. Uczeń dokonuje samooceny i wykorzystuje techniki samodzielnej pracy nad językiem (np. korzystanie ze słownika, poprawianie błędów, prowadzenie notatek, stosowanie mnemotechnik, korzystanie z tekstów kultury w języku obcym nowożytnym).

XI. Uczeń współdziała w grupie (np. w lekcyjnych i pozalekcyjnych językowych pracach projektowych).

XII. Uczeń korzysta ze źródeł informacji w języku obcym nowożytnym (np. z encyklopedii, mediów, instrukcji obsługi), również za pomocą technologii informacyjno-komunikacyjnych.

XIII. Uczeń stosuje strategie komunikacyjne (np. domyślanie się znaczenia wyrazów z kontekstu, identyfikowanie słów kluczy lub internacjonalizmów) i strategie kompensacyjne, w przypadku gdy nie zna lub nie pamięta wyrazu (np. upraszczanie formy wypowiedzi, zastępowanie innym wyrazem, opis, wykorzystywanie środków niewerbalnych).

XIV. Uczeń posiada świadomość językową (np. podobieństw i różnic między językami).

Opracowany program zakłada również, że dzięki metodom aktywizującym uczeń zna i potrafi **pracować na zasobach własnych**, czyli zna swoje słabsze i mocne strony oraz świadomie pracuje nad własnym rozwojem. Celem programu jest nie tylko rozwijanie

umiejętności tworzenia prostych, spójnych i logicznych wypowiedzi, lecz również umiejętność **aktywnego słuchania, planowania i oceny własnych osiągnięć**. Duży nacisk jest postawiony na umiejętność współpracy w grupie.

TREŚCI NAUCZANIA

Treści nauczania na poziomie szkół ponadpodstawowych oparte są na zasadzie **spiralności nauczania**, tzn. podczas zajęć językowych ważnym działaniem jest powtórzenie i utrwalenie pojęć, struktur i funkcji poznanych na wcześniejszym etapie uczenia się oraz rozszerzanie ich w kolejnych latach nauki w liceum ogólnokształcącym lub technikum. Wymogiem skutecznego uczenia się języka obcego jest konieczność stopniowego rozbudowania zasobu i poprawności środków językowych w ramach danego tematu. Program w całości zakłada spiralny model przyswajania wiedzy, który jest niezbędny w uczeniu się języka obcego. Wprowadzane i utrwalane treści gramatyczno-leksykalne oparte są na rosnącym stopniu trudności i złożoności. W trakcie kolejnych etapów kształcenia zwraca się szczególną uwagę na pogłębienie i rozwój zdobytych wiadomości oraz umiejętności. Ze względu na specyfikę nauki języka kluczowa jest systematyczność pracy oraz ciągłe utrwalanie wiadomości. Taki model pracy uwzględnia też uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Część uczniów, która wymaga dodatkowych objaśnień i większej ilości ćwiczeń, ma szansę na wyrównanie ewentualnych braków dzięki stałemu powrotowi do raz przekazanych treści. Przy zakładanym elastycznym podejściu nauczyciela przyjmuje się, że uczeń zdolny w ramach realizowania modułów otrzymuje szansę na bardziej wymagające zadania, lecz ciągle w obrębie realizowanego obszaru.

Obszary tematyczno-leksykalne realizowane mogą być w poniżej zaproponowanych modułach. Podział na moduły pozwala na płynne przejście z jednego obszaru tematycznego na kolejny. Powiązanie między proponowaną tematyką umożliwia nauczycielowi łatwe nawiązanie do wcześniej wprowadzonych treści i pozwala na systematyczne utrwalanie poznanych struktur gramatyczno-leksykalnych.

Sugerowany podział na moduły mógłby przedstawiać się w następujący sposób:

I. MODUŁ *JA I MÓJ ŚWIAT* obejmujący trzy zakresy tematyczne:

1. człowiek (np. dane personalne, okresy życia, wygląd zewnętrzny, cechy charakteru, rzeczy osobiste, uczucia i emocje, umiejętności i zainteresowania, osobisty system wartości, autorytety)

2. życie prywatne (np. rodzina, znajomi i przyjaciele, czynności życia codziennego, określanie czasu, formy spędzania czasu wolnego, święta i uroczystości, styl życia, konflikty i problemy)
3. miejsce zamieszkania (np. dom i jego okolica, pomieszczenia i wyposażenie domu, prace domowe, wynajmowanie, kupno i sprzedaż mieszkania, przeprowadzka)

II. MODUŁ *ŚCIEŻKA KARIERY* koncentruje się wokół dwóch tematów:

1. edukacja (np. szkoła i jej pomieszczenia, przedmioty nauczania, uczenie się – w tym uczenie się przez całe życie, przybory szkolne, oceny szkolne, życie szkoły, zajęcia pozalekcyjne, system oświaty)
2. praca (np. zawody i związane z nimi czynności i obowiązki, miejsce pracy, praca dorywcza, wybór zawodu, poszukiwanie pracy, warunki pracy i zatrudnienia, fakultatywnie: **rozmowa o pracę, moje mocne strony**)

III. MODUŁ *ŻYJĘ ZDROWO* zawiera realizację trzech zakresów tematycznych:

1. zdrowie (np. tryb życia, samopoczucie, choroby, ich objawy i leczenie, niepełnosprawność, uzależnienia, pierwsza pomoc w nagłych wypadkach)
2. żywienie (np. artykuły spożywcze, posiłki i ich przygotowywanie, nawyki żywieniowe – w tym diety, lokale gastronomiczne)
3. sport (np. dyscypliny sportu, sprzęt sportowy, obiekty sportowe, imprezy sportowe, uprawianie sportu, pozytywne i negatywne skutki uprawiania sportu)

IV. MODUŁ *WOKÓŁ MNIE* obejmuje kolejne dwa tematy:

1. świat przyrody (np. pogoda, pory roku, klimat, rośliny i zwierzęta, krajobraz, zagrożenia i ochrona środowiska naturalnego, klęski żywiołowe)
2. państwo i społeczeństwo (np. wydarzenia i zjawiska społeczne, urzędy, organizacje społeczne i międzynarodowe, problemy współczesnego świata)

V. MODUŁ *ŻYCIE CODZIENNE* skupia uwagę na tematach:

1. nauka i technika (np. ludzie nauki, odkrycia naukowe, wynalazki, korzystanie z podstawowych urządzeń technicznych i technologii informacyjno-komunikacyjnych oraz szanse i zagrożenia z tym związane)
2. zakupy i usługi (np. rodzaje sklepów, towary i ich cechy, sprzedawanie i kupowanie, środki płatnicze, promocja i reklama, korzystanie z usług, reklamacja)

MODUŁ *CZAS WOLNY* omawia dwa zakresy tematyczne:

1. podróżowanie i turystyka (np. środki transportu i korzystanie z nich, orientacja w terenie, baza noclegowa, wycieczki, zwiedzanie, awarie i wypadki w podróży, ruch uliczny)
2. kultura (np. dziedziny kultury, twórcy i ich dzieła, uczestnictwo w kulturze, tradycje i zwyczaje, media):kół mnie

Zgodnie z sugestią programu, moduł Ja i mój świat pozwala na stworzenie wyjściowej bazy dla realizacji pozostałych modułów. Rozpoczęcie od tematyki bliskiej młodzieży, takiej jak zainteresowania, dane osobowe, miejsce zamieszkania czy życie prywatne, pozwala na wzajemne poznanie się i zbudowanie pozytywnych relacji w grupie. Uwzględniając okres dorastania, poznawania siebie, planowania przyszłości, w którym znajdują się młodzi ludzie, proponuje się **elastyczne podejście w realizacji kolejnych modułów**. Dowolność w realizacji kolejnych modułów daje nauczycielowi możliwość dopasowania zagadnień do bieżących zainteresowań i potrzeb uczniów, zgodnych z ich rozwojem osobistym i emocjonalnym. W ciągu czterech / pięciu lat (w zależności od typu szkoły) młodzież wyraża zainteresowanie coraz bardziej poważnymi zagadnieniami, a ich kompetencje językowe pogłębiają się. Pomimo, że kolejność realizacji modułów pozostawia się w gestii nauczyciela, warto jednak zwrócić uwagę i uwzględnić proponowany spiralny proces uczenia się języka. Zawartość treściowa każdego z modułów może być wprowadzana stopniowo w kolejnych klasach, a nauczyciel może realizować wszystkie moduły partiami, przedstawiając zawarty w nich materiał. Dzięki corocznemu powracaniu i stopniowemu poszerzaniu wiedzy w poszczególnych zakresach tematycznych, uczniowie mają szansę na szybsze przekształcenie słownictwa biernego w czynne i systematyczne utrwalanie poznawanych treści.

W module *Ścieżka kariery* w obszarze Praca zaproponowano **dotatkowo rozszerzenie treści** związanych z poszukiwaniem pracy. Moduł został wzmocniony o poszerzenie umiejętności analizy swoich mocnych i słabszych stron oraz o praktyczne ćwiczenia rozmowy o pracę. Rozszerzenie to nie jest obligatoryjne, ale wyposażenie uczniów w dodatkowe kompetencje zwiększy ich szanse na rynku pracy.

Na realizację dodatkowych zagadnień powinno wystarczyć ok. 4-5 godzin lekcyjnych. Nie zaburza to realizacji pozostałych modułów, a przygotowanie uczniów do rozmowy kwalifikacyjnej w języku angielskim ma wymiar bardzo praktyczny oraz jest skorelowane z treściami zawartymi w podstawie programowej i tymi, proponowanymi przez Centralną Komisję Egzaminacyjną. Sugeruje się ćwiczenia z wykorzystaniem konkretnych ogłoszeń o pracę tak, by uczniowie mieli poczucie autentyczności. W odniesieniu do wybranych przez uczniów ofert pracy, młodzi ludzie mogą napisać swoje CV i list motywacyjny. Zaleca się skorzystanie z metody dramy (odgrywania ról). Przykładowe zajęcia z rozmową o pracę mogłyby wyglądać

następująco: nauczyciel zaprasza indywidualnie uczniów na rozmowę o pracę. Każdy z uczniów jest poproszony o to, by krótko się przedstawił i powiedział na jakie stanowisko aplikuje. Komisja składająca się z uczniów i nauczyciela zadaje pytania. Na koniec każdej odpowiedzi nauczyciel pyta komisję o przedstawienie opinii o kandydacie, co im się podobało w odpowiedzi itp. Kolejny uczeń- kandydat jest zapraszany do sali. Po prezentacji wszystkich kandydatów następuje zmiana komisji, tzn. uczniowie z komisji stają się aplikantami, a dotychczasowi kandydaci zajmują miejsca członków komisji. Zaleca się, by rozmowa o pracę oceniana była z wykorzystaniem zasad oceniania kształtującego. Warto podkreślić co uczniom poszło dobrze i wspomnieć lub zapytać czy w ich uznaniu jest jeszcze coś, nad czym mogliby popracować.

Sugerowane poszerzenie modułu uwzględnia zainteresowania i potrzeby uczniów. Analiza swoich mocnych stron zwiększa świadomość uczniów dotyczących ich kompetencji, a zaaranżowana rozmowa o pracę wzmocni u uczniów pewność siebie i wiarę we własne umiejętności, co z kolei niewątpliwie zwiększy ich konkurencyjność na rynku pracy. Do programu zostają dołączone przykładowe scenariusze lekcji realizujące sugerowane treści wykraczające poza podstawę programową.

Jeśli chodzi o zakres struktur gramatycznych, to na poziomie szkoły ponadpodstawowej większość treści wymaga przypomnienia, utrwalenia i rozszerzenia. **Uwypukloną czcionką** zaznaczono treści wprowadzane po raz pierwszy na trzecim etapie edukacyjnym. Zakres gramatyczny jest spójny z wyznacznikami CKE.

CZASOWNIK

1. Bezokolicznik i formy osobowe
2. Czasowniki posiłkowe, np. be, do, have
3. Czasowniki modalne i półmodalne: can, could, may, **might**, must; have to, will, **shall, would**, should; **ought to, need, need to**
4. Konstrukcje czasownikowe: going to, **be able to**, would like to
5. Czasowniki regularne i nieregularne
6. Imiesłów czynny i bierny
7. Czasowniki złożone (phrasal verbs)
8. Czasy gramatyczne: Present Simple, Present Continuous, Present Perfect, **Present Perfect Continuous**, Past Simple, Past Continuous, Past Perfect, Future Simple, **Future Continuous**

RZECZOWNIK

1. Nazwy rzeczy policzalnych i niepoliczalnych
2. Liczba mnoga rzeczowników, nieregularna liczba mnoga

3. Rzeczowniki występujące tylko w formie pojedynczej, np. news, advice lub mnogiej, np. trousers, glasses

4. Sposoby wyrażania posiadania i przynależności

5. Rodzaj, np. an actor – an actress; a nephew – a niece

6. Rzeczowniki złożone

PRZEDIMEK

Przedimek nieokreślony, określony, zerowy

PRZYMIOTNIK

1. Stopniowanie regularne i nieregularne

2. Użycie przymiotników z so i such

3. Przymiotniki dzierżawcze

4. Przymiotniki po czasownikach postrzegania

5. Przymiotniki używane w funkcji rzeczownika, np. the rich

PRZYSŁÓWEK

1. Stopniowanie regularne i nieregularne

2. Użycie przysłówków: o dwóch znaczeniowo różnych formach

3. Miejsce przysłówka w zdaniu

ZAIMEK

1. Zaimki osobowe

2. Zaimki dzierżawcze

3. Zaimki zwrotne i emfatyczne

4. Zaimki wskazujące

5. Zaimki pytające, np. what, how, why

6. Zaimki względne, np. who, which, that

7. Zaimki wzajemne, np. each other, one another

8. Zaimki nieokreślone, np. some, any, no, every i złożenia z nimi **none, either, neither** many, much, few, a few, little, a little another, **other, others, the other, the others every, each enough both, all either – or, neither – nor**

9. Zaimki bezosobowe: you, one

LICZEBNIK

1. Liczebniki główne, porządkowe, **ułamkowe i dziesiętne**

PRZYIMEK

1. Przyimki z określeniami miejsca, czasu, kierunku, odległości, przyczyny, sposobu

2. Przyimki po rzeczownikach, czasownikach i przymiotnikach

SPÓJNIKI

Spójniki, np. and, or, but, if, unless, **that, till, until**, when, **where, while**, after, before, **as soon as**, because, **although, however, so, in spite of, despite**

SKŁADNIA

1. Zdania oznajmujące: twierdzące, przeczące
2. Zdania pytające
3. Zdania rozkazujące
4. Zdania wykrzyknikowe, np. How nice of you! What a wonderful scenery!
5. Zdania z podmiotem it
6. Zdania z podmiotem there
7. Zdania z dwoma dopełnieniami
8. Strona bierna w czasach prostych i **ciągłych**
9. Pytania typu question tags i dopowiedzenia, np. **So do I. Nor/Neither do I**
10. Pytania pośrednie
11. Mowa zależna
12. Zdania współrzędnie złożone
13. Zdania podrzędnie złożone: podmiotowe, np. What I know about it is confidential
14. Zdania warunkowe (typu 0, I, II, III)
- 15. Zdania wyrażające życzenie, preferencje lub przypuszczenie**
16. Konstrukcje bezokolicznikowe oraz gerundialne
- 17. Konstrukcja have/get something done**

Zakłada się, że cały zakres struktur gramatycznych realizowany jest **w kontekście konkretnych funkcji językowych**, np. czasy przeszłe do relacjonowania wydarzeń, czasowniki modalne might/can't/must do wyrażania pewności lub przypuszczeń itp. Program kładzie nacisk na praktyczne wykorzystanie języka wskazując przy poszerzaniu czy wprowadzaniu struktur ich konkretną funkcję w języku oraz kontekst użycia.

WARUNKI REALIZACJI PROGRAMU

Na naukę pierwszego języka obcego nowożytnego przewidziano 360 godzin w całym cyklu kształcenia w czteroletnim liceum ogólnokształcącym lub pięcioletnim technikum. W liceum zakłada się realizację programu w ciągu 3 jednostek lekcyjnych na tydzień, co oznacza 90 godzin rocznie. W technikum w klasach od I do III

przewidziano po 2 jednostki lekcyjne na tydzień, a w klasach IV- V po 3 jednostki lekcyjne tygodniowo.

Nauka języka obcego zwyczajowo odbywa się w grupach ok. 12–18 osobowych. Modułowy system realizacji treści programowych zakłada, że nauczyciel nie musi trzymać się sztywnego podziału na jednostki lekcyjne. Dopuszcza się planowanie realizacji materiału i realizacji poszczególnych zagadnień na kilku jednostkach lekcyjnych, w zależności od stopnia trudności i potrzeb klasy.

Optymalnym miejscem dla realizacji programu jest sala językowa wyposażona w komputer z **dostępem do Internetu** i oprogramowaniem bazującym na podręczniku do nauki języka, tablicę interaktywną, głośniki oraz materiały wizualne. Program zakłada korzystanie również z urządzeń własnych uczniów, tj. telefonów komórkowych, tabletów. Łatwy dostęp do nowych technologii pozwala na urozmaicenie zajęć i jednocześnie zwiększa motywację do nauki. Istotne jest, aby uczniowie mieli dogodne warunki do wyszukiwania, gromadzenia i wykorzystywania niezbędnych informacji, by dzięki temu wspierać autonomię młodzieży w uczeniu się, selekcji informacji oraz krytycznym myśleniu. Zaleca się, by w miarę możliwości pracę w grupach ułatwiało ułożenie stolików, a przejście między nimi umożliwiało monitorowanie tej pracy przez nauczyciela. Dobrym pomysłem jest zapytanie się uczniów o ich życzenia i pomysły na aranżację sali tak, by dostosować układ przestrzenny do potrzeb uczniów.

METODY, TECHNIKI I FORMY PRACY

Metody pracy

Program nauczania “Kompetentni w relacjach- skuteczni w języku” zakłada eklektyczne podejście do metod pracy. Różnorodność zastosowanych metod pozwala na dotarcie do uczniów o różnych stylach uczenia się i daje możliwość dostosowania metod pracy do potrzeb uczniów.

Proponowane metody pracy wykorzystywane do wprowadzenia nowych treści nauczania obejmują:

- **metodę indukcyjną** dla wprowadzania nowych treści gramatycznych. Metoda indukcyjna (*inductive/discovery teaching*) opiera się na wprowadzeniu zagadnień gramatycznych w kolejności i kontekście klarownym dla ucznia. Rolą nauczyciela jest zachęcanie i naprowadzanie uczniów za pomocą umiejętnie zadawanych pytań do samodzielnego formułowania zasad tworzenia i użycia konkretnej struktury (*guided discovery*). Dzięki temu uczniowie łatwiej zapamiętują nowo wprowadzone treści.

- **podejście leksykalne** (*lexical approach*) wykorzystywane do wprowadzenia nowych struktur leksykalnych. Nowy zakres słownictwa przedstawiony jest zawsze w nawiązaniu do tematu, a użyte struktury (często całe zwroty i kolokacje) są wprowadzane w kontekście. Metoda ta ukazuje praktyczne i autentyczne użycie języka, pozwala na przyswajanie całych wyrażen, a nie tylko pojedynczych słów.

- **metodę naturalną** (*natural approach*) używaną dla wprowadzania nowych struktur gramatycznych i leksykalnych. Wybrane środki językowe są w ciągu lekcji wielokrotnie stosowane przez nauczyciela i parafrazowane. Dzięki temu kontakt z nowymi strukturami jest dostosowany do poziomu grupy i utrwalany poprzez ekspozycję na świadomie dobierane przez nauczyciela struktury.

W zgodzie ze spiralnym systemem nauczania języka obcego, istotnym elementem każdej lekcji jest utrwalanie wiedzy i etap produkcji. W nauce języka ważną rolę pełni skuteczność komunikacyjna, a celowość zadań zwiększa motywację i zaangażowanie uczniów. Uczenie się uważane za przyjazne mózgowi ma miejsce wtedy, gdy jest motywujące i angażujące oraz gdy wymaga aktywności. Warto zadbać, by uczniowie mieli jasno sprecyzowany cel lekcji i żeby potrafili powiązać nowe treści z posiadaną już wcześniej wiedzą.

Zgodnie z przeprowadzonymi badaniami przedstawionymi przez J. Knoblauch zapamiętujemy tylko ok. 10%-20% tego, co czytamy czy słyszymy, 30% tego, co tylko widzimy, ok. 50-70% tego, co widzimy i słyszymy, 70-80% tego, co mówimy, ale 90% tego, co sami wykonujemy. Stąd preferowanymi metodami są:

- **podejście zadaniowe (task-based language learning) i praca metodą projektu (project work)**, które stanowią podstawę działań lekcyjnych. Celem tych metod jest aktywizacja młodzieży. Realizacja konkretnych zadań niejako zmusza uczniów do użycia języka angielskiego oraz daje możliwość na rozwój kompetencji komunikacyjnych w wieloaspektowym wymiarze. Modelowanie sytuacji, która umożliwi w sposób naturalny posługiwanie się językiem, działa na uczniów motywująco. Proces przyswajania struktur odbywa się

w sposób autentyczny, uczniowie samodzielnie dokonują wyboru struktur językowych stosownie do ich potrzeb i możliwości. Język staje się środkiem do celu, a nie tylko celem samym w sobie. Podejście zadaniowe i praca metodą projektu umożliwia wyrażanie i obronę własnych opinii, wyszukiwanie, przetwarzanie i wymianę informacji. Dodatkowym atutem jest jednoczesny rozwój kompetencji miękkich, kreatywności, umiejętności negocjacji i krytycznego myślenia.

- **dyskusja żetonowa**, która pozwala na zaangażowanie wszystkich uczniów w lekcję. Metoda dyskusji żetonowej, gdzie uczniowie pracują w grupach, a każdy z nich otrzymuje taką samą liczbę żetonów, uczy cierpliwości i pozwala na uczenie się od siebie nawzajem. Uczniowie mogą zabrać głos tyle razy, ile mają żetonów; ograniczony jest też czas odpowiedzi. Dyskusję uznaje się za zakończoną, gdy każdy z uczniów pozbędzie się wszystkich żetonów. Jest to doskonała metoda do ćwiczenia aktywnego słuchania i nauki szacunku dla innych oraz- przede wszystkim- wspierania uczniów nieśmiałych.
- **metoda stacji** to metoda otwartych form nauczania, gdzie rola nauczyciela sprowadza się do przygotowania materiałów a podczas lekcji głównie do monitorowania pracy uczniów. Nauczyciel tworzy stanowiska (stacje) z różnymi typami zadań. Na jednym stoliku znajdują się zadania z jednego zakresu. Kolejność wykonywania ćwiczeń, tempo pracy oraz forma pracy zależy tylko od ucznia. Może pracować indywidualnie, w parze lub w grupie. Dobrym pomysłem jest też podzielenie stacji (stolików) na obowiązkowe i opcjonalne. Metoda stacji wspiera indywidualne podejście do ucznia, uwzględnia jego potrzeby oraz uczy odpowiedzialności za własną pracę. Największą zaletą metody stacji jest mobilizacja do pracy wszystkich uczniów przez cały czas trwania lekcji.

Dodatkowymi zalecanymi metodami wspierającymi utrwalanie struktur gramatyczno-leksykalnych jest **metoda kognitywna (cognitive teaching)**, w której uczeń zachęcany jest do innowacyjnej twórczości językowej, tworzenia samodzielnie wypowiedzi metodą prób i błędów oraz **metoda konwersacyjna (bezpośrednia) (direct method)**, gdy prowadzona podczas zajęć konwersacja pomaga w tworzeniu atmosfery naturalności. Metoda ta sprawdza się również przy pracy nad projektami międzynarodowymi, w trakcie warsztatów z rodzimymi użytkownikami języka, gdzie nacisk jest na skuteczność komunikacyjną.

Zgodnie z założeniem programu nastawionego również na rozwój kompetencji informatycznych, proponuje się konstruowanie zadań z wykorzystaniem **narzędzi internetowych** (np. *dysk Google, strona do tworzenia komiksów www*).

storyboardthat.com, *Windows Movie Maker*) lub aplikacji na urządzenia mobilne (np. Canva). Tworzenie vlogów (np. kulinarnych, modowych) czy nagrywanie krótkich filmików wzmacnia zaangażowanie uczniów w naukę języka i rozwija wszystkie sprawności językowe.

Zaproponowane metody i techniki pracy uwzględniają **uczniów ze specjalnymi potrzebami** edukacyjnymi. Nauczyciel dobiera metody i strategie nauczania zgodnie z potrzebami uczniów, zwracając szczególną uwagę na uczniów z trudnościami w uczeniu się oraz na uczniów zdolnych. Zalecany model spiralnego podejścia do nauki języka pozwala na wracanie do raz wprowadzonych treści w celu przypomnienia i utrwalenia wiadomości, co daje możliwość realizacji programu w różny pod względem formy sposób. **Rola nauczyciela** w wyżej zaprezentowanych metodach odbiega od tradycyjnego postrzegania pracy pedagoga. Nauczyciel staje się towarzyszem procesu kształcenia, modeluje sytuacje wspierające uczenie się, stwarza warunki sprzyjające rozwojowi szerokiego wachlarzowi kompetencji, jednak nie narzuca rozwiązań, pozostawia przestrzeń dla działań i inicjatywy uczniów, realnego wyboru zadań czy form pracy. Dzięki temu wspiera autonomię w uczeniu się oraz buduje poczucie współodpowiedzialności za proces edukacji i ma realną możliwość na indywidualizację nauczania.

Proponowane metody pracy rozwijają nie tylko kompetencje językowe, lecz również zakładany przez program wachlarz kompetencji kluczowych oraz kompetencji miękkich, niezbędnych przy zatrudnianiu i poszukiwaniu na rynku pracy. Umiejętności ćwiczone podczas pracy metodą zadaniową i metodą projektu (tzn. współpracy w grupie, aktywnego słuchania, wypracowania kompromisów, kreatywnego rozwiązywania problemów) oraz posługiwanie się różnymi narzędziami cyfrowymi są cenionymi przez pracodawców kompetencjami.

Techniki

Techniki pracy podczas uczenia się języka można podzielić na dwie kategorie: techniki rozwijające umiejętność samodzielnego uczenia się oraz techniki kształcenia rozwoju sprawności językowych (czytania, słuchania, mówienia, pisanie), znajomości struktur gramatycznych oraz słownictwa i struktur leksykalnych. Podczas kształcenia receptywnych sprawności rozumienia tekstów czytanych i słuchanych, techniki opierają się na poszerzaniu umiejętności rozumienia globalnego (ogólnego rozumienia odbieranych tekstów) lub rozumienia szczegółowego (selekcja i wyodrębnienie poszczególnych informacji). Poza oczywistymi technikami pracy

z uczniami, które zgodnie z zasadami metodyki nauczania języka obcego obejmują fazę wstępną (*pre-listening / pre-reading stage*) przygotowującą do odbioru tekstu, fazę właściwą z zadaniami do wykonania w trakcie odbioru tekstów i fazę zamykającą/podsumowującą zadanie, program przyjmuje korzystanie z szerokiej gamy technik urozmaicających naukę języka np.: debatę oksfordzką, burzę mózgów (np. przy poszerzaniu znajomości struktur leksykalnych), metodę dramy, czyli odgrywanie ról, pomagające *m.in.* przy utrwalaniu struktur gramatyczno-leksykalnych lub w spojrzeniu na zadanie z innej perspektywy.

Techniki nauczania, które wspierają rozwój umiejętności **słuchania i czytania** można opisać jako te, które pomagają wprowadzić do zadania i te, które są wykonywane w trakcie i po konkretnym zadaniu. Do technik poprzedzających słuchanie/czytanie tekstu zalicza się np.: rozmowę na temat ilustracji związanej z tekstem, odgadywanie zawartości tekstu na podstawie tytułu lub ogólną rozmowę na temat poruszany w zadaniu. Proponowane zadania do wykonania w trakcie lub po wysłuchaniu/przeczytaniu tekstu mają na celu albo określanie głównych myśli tekstu, co sprawdza ogólne rozumienie lub zadania sprawdzające rozumienie szczegółowe. Zaleca się korzystanie z różnych typów zadań, *m.in.*: pytania typu prawda/fałsz, test wielokrotnego wyboru, uzupełnianie brakujących informacji w notatce, szeregowanie informacji lub ilustracji.

Program przywiązuje dużą wagę do rozwijania umiejętności **mówienia**. W zależności od możliwości uczniów i celów lekcji nauczyciel może zaaranżować zajęcia tak, by korzystać z różnych technik wspierających kompetencje mówienia w języku angielskim. Wśród proponowanych technik jest odgrywanie ról, przeprowadzanie wywiadu, dyskusja, wspólne ustalanie rozwiązań i sposobów wykonania zadania, opis ilustracji lub rozmowa na podstawie materiału stymulującego, krótkie lub dłuższe odpowiedzi na pytania do tekstu lub ilustracji, przedstawianie wcześniej przygotowanej prezentacji.

Kolejną sprawnością z zakresu produkcji jest **pisanie**. Zgodnie z założeniem programu umiejętność pisanie rozwijana jest w postaci różnych form wypowiedzi: listów prywatnych, e-maili, notatek, wpisów na forum czy blogu, listu motywacyjnego, CV. Wprowadzanie zróżnicowanych form wypowiedzi pisemnych można między innymi oprzeć na wcześniej omówionym tekście modelowym. Wypowiedź pisemna może też być konstruowana na podstawie podanego planu lub notatki, albo jako dopisywanie początku czy końca do podanego tekstu.

Zakłada się też, że nauczyciel będzie stosował zróżnicowane techniki sprzyjające poszerzaniu **słownictwa**. Obejmują one prezentację leksyki za pomocą przedstawiania definicji, obrazków, gestów czy mimiki, odgadywanie znaczenia słów

z kontekstu lub za pomocą podawania synonimów lub wyrazów o przeciwstawnym znaczeniu. Prezentowanie słownictwa powinno zawierać kontekst i przykłady użycia. Jeśli jest taka konieczność, nauczyciel może odwołać się do języka ojczystego - do wyjaśniania trudniejszych pojęć. Techniki, które wspierają zapamiętywanie nowych wyrazów leksykalnych, to *m.in.* tematyczne grupowanie wyrazów, mapy myśli, uzupełnianie luk, dobieranie np. wyrazów do obrazków czy definicji.

Przy wprowadzaniu nowego słownictwa, jak również w czasie całego procesu kształcenia, warto zwracać uwagę na poprawną **wymowę** i intonację. Przystawianie poprawnej wymowy może być wspomagane korzystaniem z licznych tekstów słuchanych oraz filmików w angielskiej wersji językowej. Stąd istotne jest odwoływanie się do autentycznych materiałów źródłowych. Wśród technik ułatwiających i wspomagających naukę wymowy można skorzystać z ćwiczeń *m.in.* na dobieranie konkretnych wyrazów do dźwięków, wykreślanie wyrazów o innym dźwięku, powtarzanie całych zdań lub wyrazów.

Wśród technik pomagających przyswoić i utrwalić reguły **gramatyczne** możemy wybierać między innymi spośród dryli językowych, transformacji zdań, uzupełniania zdań odpowiednią formą, układanie historyjek lub dialogów, albo budowanie zdań na podstawie schematu. Istotne jest, by konkretna konstrukcja gramatyczna była utrwalana przy pomocy kontekstu sytuacyjnego i związana z funkcją języka.

Poleca się również sięganie po **narzędzia Design Thinking** do wykorzystania *m.in.* przy planowaniu pracy projektowej. Podczas lekcji języka angielskiego przydatne też mogą być **narzędzia TOC (krytycznego myślenia)**, np.: gałązka logiczna czy chmura do pracy z tekstem. Program zakłada też korzystanie z **metody odwróconej klasy /flipped classroom/**, gdzie przygotowanie ucznia do zajęć odbywa się w domu, tzn. uczniowie zapoznają się przed lekcją z materiałami przygotowanymi i udostępnionymi im przez nauczyciela. Daje to uczniom możliwość zatrzymania filmu czy prezentacji w dowolnym momencie czy cofnięcia, by ponownie zapoznać się z trudniejszym do opanowania fragmentem. Metoda ta wspiera uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi i pozwala w każdym momencie do powrotu zaprezentowanych treści. Dzięki tej metodzie w sali lekcyjnej jest więcej czasu na ćwiczenia i utrwalenie wprowadzanych treści.

Przyjmuje się też, że w szkole XXI wieku zostaną wprowadzone techniki pracy z **wykorzystaniem TIK**, np. w celu ćwiczeń utrwalających zastosowanie środków leksykalnych czy gramatycznych można skorzystać z **generatora kodów QR**, do których przypisane będą kolejne zadania lub z aplikacji WallaMe pozwalającej umieścić zadania w **rozszerzonej rzeczywistości**. Poziom i rodzaj zadań należy dostosować do potrzeb i umiejętności uczniów.

Formy pracy

Zaleca się różnicowanie form pracy podczas jednostki lekcyjnej. Dobór form pracy pozwala na zwiększenie zaangażowania uczniów w proces lekcji i utrzymanie ich koncentracji. Proponuje się pracę w parach, grupach, pracę z całą klasą oraz pracę indywidualną ucznia w szkole i w domu.

Na uwagę zasługują też techniki pracy w grupach zmiennych. Jedną z możliwości jest metoda **jigsaw** (układanki), która jest doskonałą metodą wspierającą rozwijanie umiejętności współpracy oraz planowania własnej pracy. Można ją wykorzystać na lekcji języka obcego np. do pracy z różnymi tekstami opisującymi jeden temat. Uczniowie pracują w tylu grupach, na ile podzielony jest materiał do opanowania lub ile tekstów przygotowano do przeczytania. Każda z grup opracowuje jedno zagadnienie. Następuje zmiana grup. Uczniowie z poszczególnych zespołów, opracowujący ten sam fragment materiału / ten sam tekst, spotykają się w nowych grupach, tzw. eksperckich. Przekazują sobie i omawiają opracowane w grupie wcześniejsze zadanie. Otrzymują informację zwrotną. Na koniec każdy z uczniów wraca do macierzystego zespołu i dzieli się uzyskanymi informacjami zwrotnymi. Metoda ta uczy też odpowiedzialności za wykonywane zadanie i pozwala na zaangażowanie wszystkich uczniów w pracę na lekcji.

Kolejną metodą aktywizującą uczniów i służącą do pracy w zmiennych parach jest **metoda Kugellagera**. Metoda Kugellagera pozwala na zaangażowanie całej klasy w proces lekcyjny i dobrze sprawdza się przy rozwijaniu umiejętności mówienia. Potrzebna jednak jest zmiana aranżacji sali. Uczniowie siedzą w dwóch okręgach - wewnętrznym i zewnętrznym. Każdy naprzeciwko swojego rozmówcy. Po upływie wcześniej ustalonego czasu uczniowie z koła zewnętrznego przesuwają się o jedno miejsce, zgodnie z ruchem wskazówek zegara i zaczynają rozmowę z kolejnym partnerem.

Praca w parach lub zespołach daje uczniom możliwość aktywnej interakcji na każdej lekcji. W celu utrzymania zaangażowania uczniów zaleca się **regularne zmiany form pracy oraz zmianę tempa pracy**, np. ćwiczenia ciche przeplatane komunikacyjnymi, czy ćwiczenia indywidualne na przemian z interakcją w parach lub grupach. Gdy uczniowie są już do tego gotowi, można podzielić ról i zadań w grupach pozostawić w ich gestii. Rozwijają oni wtedy nie tylko kompetencje językowe, lecz również istotne przy współpracy kompetencje miękkie. Dzięki temu uczniowie o zróżnicowanych umiejętnościach językowych odnajdują się dobrze w pracy zespołowej, a korzyść z tej formy pracy wspomaga proces kształcenia w różnych aspektach.

UCZNIOWIE ZE SPECJALNYMI POTRZEBAMI EDUKACYJNYMI

Różnorodność zaproponowanych metod i form pracy uwzględnia uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, którzy mogą mieć trudności w realizacji wymagań programowych. Wynikają one często ze specyfiki funkcjonowania zdrowotnego lub poznawczo- percepcyjnego uczniów. Uwzględnienie specjalnych potrzeb pozwala na wyrównywanie szans edukacyjnych wszystkich uczniów. Zaleca się, by w pracy z uczniami z SPE uwzględnić wszelkie zalecenia zawarte w orzeczeniach czy opiniach i skoncentrować się głównie na wykorzystaniu potencjału młodych ludzi do pokonywania deficytów. W miarę możliwości szkoła powinna zadbać o prawidłową organizację przestrzeni edukacyjnej (ustawienie ławek, oświetlenie, nagłośnienie).

Program zakłada, że nauczyciel dostosuje metody i formy pracy z uczniami do ich możliwości. W oparciu o wiedzę o poszczególnych dysfunkcjach, nauczyciel może zwrócić szczególną uwagę na sposób komunikowania się z uczniem, pozwolić na wydłużenie czasu pracy lub zaproponować podział materiału na mniejsze części. Jeśli jest taka potrzeba, można też zmniejszyć ilość zadań do wykonania, albo zapewnić dodatkowe ćwiczenia utrwalające materiał. Warto też czytać wszystkie polecenia na głos i sprawdzić stopień zrozumienia poleceń przez ucznia, szczególnie podczas sprawdzianów. Nauczyciel może też w fazie prezentacji leksyki zwolnić tempo wypowiedzianych słów i zwrotów, objaśnić nowe wyrazy za pomocą polskiego odpowiednika, kontekstu, w formie opisowej, podania synonimu, antonimu, obrazka, tworzenia związku z nowym wyrazem. W przypadku uczniów z dysleksją proponuje się, by nie uwzględniać w ocenie następujących błędów ortograficznych: zmieniona kolejność liter w wyrazach, dodatkowe litery w wyrazie, zamiana głosek dźwięcznych na bezdźwięczne (o ile błędy te nie zmieniają znaczenia słowa). W przypadku uczniów z dysgrafią można zezwolić na pisanie drukowanymi literami lub na komputerze, albo,

jeśli pojawią się trudności z odczytaniem pracy, nauczyciel może poprosić ucznia o przeczytanie nieczytelnego fragmentu.

Dostosowanie do specjalnych potrzeb edukacyjnych dotyczy nie tylko uczniów ze stwierdzonymi dysfunkcjami, lecz również uwzględnia **uczniów wybitnie zdolnych**, którzy charakteryzują się silną motywacją do pracy i ponadprzeciętną inteligencją. Praca z uczniem wybitnie zdolnym powinna uwzględniać jego szczególne możliwości intelektualne i emocjonalne. Istotne jest by ich wspierać w roli lidera, osoby pomagającej innym uczniom w klasie. Warto zwrócić wtedy uwagę na indywidualizację nauczania, pracę nad dodatkowymi materiałami i zadaniami, stanowiącymi wyzwanie i motywację do samodzielnej pracy pod kierunkiem nauczyciela. Uczniom wybitnie zdolnym warto zapewnić większą ilość materiałów do pracy oraz zadania o wyższym stopniu trudności lub bardziej nietypowe, wykorzystujące myślenie twórcze, nie odtwórcze. Praca nauczyciela z uczniem zdolnym wymaga elastyczności, czasem odejścia od wcześniej wyznaczanych standardów i wymogów. Należy zezwolić na indywidualną pracę ucznia odbiegającą od tematyki lekcji, np. na czytanie literatury w oryginale, opracowanie wybranych przez ucznia artykułów. Można też zachęcać ucznia do stawiania sobie spersonalizowanych celów, np. uczestniczenia w konkursach i olimpiadach przedmiotowych czy tematycznych. Warto też indywidualnie porozmawiać z uczniem o jego potrzebach i celach, uwzględnić jego pomysły na poszerzenie umiejętności w danym zakresie, opracować indywidualny plan rozwoju. Uczniów wybitnie zdolnych często cechuje wysoka oryginalność i kreatywność w działaniach. Chętnie oddają się poszukiwaniom informacji, pracą nad dodatkowymi autorskimi projektami.

Przy doborze metod i form pracy zaleca się, by nauczyciel zwrócił szczególną uwagę na **dynamikę grupy i fazy jej rozwoju**. Odpowiedni i umiejętny wybór stylu pracy z grupą może wspomóc klasę w integracji, tworzeniu pozytywnych relacji i przyjaznej atmosfery, która ma istotny wpływ na proces uczenia się.

Na początku klasy pierwszej zespoły klasowe zazwyczaj znajdują się w fazie orientacji. Młodzież szuka wtedy poczucia bezpieczeństwa, próbuje znaleźć członków grupy podobnych do siebie, z którymi ich coś łączy. Następuje ustalenie pozycji poszczególnych członków grupy, roli prowadzącego i stopnia zaufania, jakim obdarzają się członkowie nowopowstałego zespołu. Rolą nauczyciela w tej fazie jest wspomaganie wzajemnego poznania się oraz wprowadzenie norm i zasad. Uczniowie zaczynają przyjmować role grupowe, między innymi sygnalisty, żartownisia, lidera zadaniowego, emocjonalnego, gwizdka, strażnika norm itp., ale w fazie orientacji oczekuje się, że to nauczyciel jest aktywnym i widocznym przywódcą zespołu.

Na tym etapie rozwoju grupy warto wprowadzać pracę w grupach zmiennych (jigsaw, metoda Kugellagera), które pomagają klasie lepiej się poznać oraz zaleca się pracę w parach/grupach narzuconych przez nauczyciela. Nie jest to natomiast dobry czas na rozbudowane projekty czy wzajemne ocenianie. Zespół w tej fazie potrzebuje bardzo konkretnych instrukcji jak należy pracować, a każdemu z uczniów należy zapewnić taką samą przestrzeń do działania. Bardzo często rozpoczęcie każdego nowego roku szkolnego powoduje powrót do fazy orientacji, ponieważ z zespołów klasowych odchodzą lub pojawiają się nowi uczniowie, co zawsze ma wpływ na dynamikę grupy.

Kolejną fazą rozwoju grupy jest faza wstępnej spójności. Uczniowie zaczynają interesować się innymi zespołami klasowymi, światem zewnętrznym, rośnie w nich duma z przynależności do własnej grupy, ważna jest dla nich wspólnota, którą tworzą. Wszystkie formy pracy grupowej pomagają wtedy zacieśnić więzy i budować zespół. Jest to jednak faza pozornej integracji.

Każda z klas przeżywa również kryzys grupowości. Jest to faza konfrontacji, w której pojawiają się konflikty lub walka o przywództwo. Konflikty mogą ujawniać się na różnych płaszczyznach, może to być bunt przeciwko narzucanym normom, przeciwko nauczycielom lub liczne konflikty pomiędzy uczniami, członkami zespołu. Grupa zaczyna się różnicować, czasami pojawiają się liczne absencje. Na tym etapie rozwoju grupy warto poruszać tematy związane z relacjami i przywiązywać szczególną wagę do tych wartości, które chcemy w grupie wzmocnić, np. szczerości, umiejętności aktywnego słuchania, udzielania konstruktywnej informacji zwrotnej, okazywania wzajemnego szacunku i empatii, mówienia o uczuciach. Szczególną rolą nauczyciela w tej fazie jest pilnowanie norm i zasad panujących w klasie. Nauczyciel może pomóc grupie wyjść z kryzysu dzięki stałej pracy nad zaufaniem wynikającym ze

szczerej komunikacji oraz nad wzajemnym poznaniem się członków zespołu z różnych stron.

Gdy klasa jest już w fazie współpracy, można stawiać uczniom poważne wyzwania. Trudniejsze zadania, projekty, wzmacniają wtedy umiejętności współdziałania na rzecz grupy. Uczniowie są już w stanie samodzielnie podzielić się rolami i świadomie korzystać ze swoich zasobów. Zbudowane są już więzy empatii, zaufania, serdeczności. Uczniowie czują się odpowiedzialni za całą grupę. Rola nauczyciela maleje i sprowadza się głównie do modelowania konkretnych sytuacji i zapewnienia bezpiecznej przestrzeni do działania i rozwoju.

Kiedy edukacja w szkole dobiega końca, klasy przechodzą w ostatnią fazę- fazę rozstania. Typowe dla tego etapu jest fizyczne oddalanie się od grupy, np. liczne spóźnienia czy nieobecności. Etap ten można ułatwić prowadząc zadania podsumowujące dotychczasową pracę, osiągnięte efekty i zrealizowane założenia. Zanim grupa znajdzie się w fazie rozstania, dobrym pomysłem jest przeprowadzenie ostatniego wspólnego projektu, który pozwoli na podtrzymanie relacji i zapewni pozytywne wspomnienia.

Warto zaznaczyć, że nie wszystkie klasy przechodzą przez wszystkie fazy. Niektóre zespoły dochodzą jedynie do fazy drugiej, czyli wstępnej spójności, niektóre dochodzą do fazy konfliktu i potem cofają się. Klasy mogą też przechodzić przez wymienione etapy w różnym czasie. Proces grupowy to mogą być wzajemnie przeplatające się etapy współpracy i kryzysu. Jednak jeśli pierwszy poważny kryzys zostanie mądrze przezwyciężony, późniejsze fazy konfrontacji są łatwiej przez grupę rozwiązywane. Warto, by nauczyciel stale obserwował dynamikę grupy i dostosowywał formy i metody pracy w zależności od potrzeb i możliwości zespołu klasowego, z którym współpracuje. Wzajemne poczucie bycia zaakceptowanym i użytecznym dzięki własnym zasobom powoduje, że uczniowie wzmacniają się, ale i stają się bardziej elastyczni. Praca w takich zespołach jest zdecydowanie bardziej efektywna i motywująca do podejmowania działań zarówno po stronie uczniów, jak i nauczyciela.

Ocenianie osiągnięć uczniów

Ocenianie osiągnięć uczniów jest konieczną częścią procesu nauczania. Po pierwsze pomaga w monitorowaniu postępów uczniów i pozwala na wyciągnięcie wniosków

do dalszej pracy z klasą czy indywidualnym uczniem, a po drugie, jest jednym ze sposobów na motywowanie uczniów do ich dalszego rozwoju. Program sugeruje, żeby ocenie podlegały wszystkie sprawności językowe zarówno z obszarów produkcji, jak i recepcji. Zgodnie z *Rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 22 lutego 2019 r. w sprawie oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych*, uczniowie oceniani są w skali od 1 do 6. Program zakłada jednak opieranie się nie tylko na **ocenianiu sumującym**, lecz na wykorzystaniu **oceniania kształtującego**, które wspomaga proces uczenia się. Obydwie formy oceniania mogą się doskonale uzupełniać i dają uczniom możliwość świadomej pracy nad własnym rozwojem.

Ocena kształtująca pełni rolę informacyjną dla uczniów i służy poprawie kompetencji, zwłaszcza w momencie, gdy uczniowie jeszcze nie zakończyli nauki danego tematu. (Petty, 2013:434) Program proponuje, by symultanicznie wdrożyć obydwie formy oceniania. Dzięki ocenianiu kształtującemu uczniowie otrzymują informację zwrotną (w formie pisemnej lub ustnej) na jakim są etapie rozwoju konkretnych umiejętności / znajomości struktur gramatyczno-leksykalnych oraz w których obszarach wymagana jest wzmożona praca. Istotne jest, by informacja zwrotna była przekazywana uczniowi regularnie i klarownie. Należy też zwrócić szczególną uwagę na fakt informowania uczniów o kryteriach oceniania przed rozpoczęciem pracy nad zadaniem.

Informacja zwrotna powinna składać się z czterech elementów: co jest wykonane dobrze, co wymaga poprawy i jak należy to poprawić oraz w jaki sposób pracować dalej. Nie jest konieczne, by za każdym razem nauczyciel podawał pełną informację zwrotną, jednak zakłada się, by wspomóc proces nauki, feedback udzielany jest przez nauczyciela jak najczęściej. Zwraca się szczególną uwagę na uwzględnienie uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Na etapie oceniania nauczyciel jest zobowiązany do uwzględnienia wszelkich dostosowań związanych ze specjalnymi potrzebami młodzieży, np. u uczniów z dysleksją nie bierze się pod uwagę błędów ortograficznych chyba, że zmieniają znaczenie słowa.

Zgodnie z założeniem programu proponuje się, by formy oceniania wiadomości i umiejętności uczniów obejmowały: odpowiedź ustną, kartkówki, sprawdziany gramatyczno-leksykalne, wypowiedzi pisemne, test rozumienia ze słuchu, test rozumienia tekstu czytanego, aktywność, pracę na lekcji, udział w konkursach i olimpiadach przedmiotowych, prace projektowe oraz prezentacje.

Oceniana umiejętność Formy oceniania

mówienie	odpowiedzi ustne, prezentacje projektów, filmiki, vlogi
słuchanie	testy

czytanie testy
 pisanie wypowiedzi pisemne (wypracowania / projekty)
 znajomość struktur leksykalnych sprawdziany pisemne, testy, kartkówki,
 wypowiedzi ustne
 znajomość struktur gramatycznych sprawdziany pisemne, testy, kartkówki,
 wypowiedzi ustne

Obiektywne ocenianie ma pełnić głównie **funkcję wspierającą** uczniów i ich proces kształcenia. Proponuje się przyjęcie elastycznego sposobu oceniania, który spójny jest z założonymi celami programu (przejęcie przez uczniów współodpowiedzialności za własny proces kształcenia, wspieranie autonomii ucznia w procesie uczenia się). Zezwala się, by uczniowie o bardzo wysokiej frekwencji na zajęciach i aktywnym uczestnictwie w lekcjach pisali sprawdziany gramatyczno-leksykalne jedynie na ocenę kształtującą (chyba, że zdecydują inaczej). Oceny semestralne czy końcoworoczne sumujące mogą być wystawiane tylko na podstawie ewaluacji poszczególnych sprawności językowych. Program duży nacisk kładzie na udzielanie informacji zwrotnej zarówno od nauczyciela prowadzącego, jak i innych uczniów w klasie. Konstrukttywne udzielenie wskazówek do dalszej pracy oraz docenienie włożonego wysiłku jest czynnikiem motywującym do dalszego samorozwoju.

Częściowa rezygnacja z oceniania sumującego na rzecz oceny kształtującej

pozwała na pozbycie się presji wysokich wyników i stresu związanego z pisaniem sprawdzianów. Przywraca też wewnętrzną motywację do nauki. Ocenianie kształtujące daje też możliwość zindywidualizowanej pracy z każdym uczniem. Jest to szczególnie istotne i korzystne w pracy z uczniami o specjalnych potrzebach edukacyjnych. Nauczyciel udzielając informacji zwrotnej jest zobligowany do uwzględnienia wszelkich indywidualnych dostosowań wymogów edukacyjnych i kryteriów oceniania przygotowanych dla poszczególnych uczniów na podstawie opinii poradni psychologiczno-pedagogicznych.

Przykładowy arkusz oceny wypowiedzi pisemnej lub ustnej może wyglądać następująco:

1. *Zwroty użyte poprawnie (lub zwroty, które zrobiły na mnie wrażenie)*
2. *Zwróć uwagę na zapis (lub na wymowę)*
3. *Warto powtórzyć/poćwiczyć*
4. *Doceniam, że pamiętałeś o kryterium (lub o zastosowaniu)*

Stosując ocenianie kształtujące, nauczyciel może wystawiać oceny zapisane w formie formularzy. Można też poprosić uczniów, by sami zastanowili się nad kryteriami

oceny, np. wypracowania i za pomocą metody odkrywania kierowanego stworzyć listę kryteriów. Zgodnie z założeniami programu zachęca się, by do oceniania włączyć uczniów. Pozwala to na wykształcenie u uczniów dobrych nawyków. Arkusz oceny może zawierać miejsce zarówno na samoocenę dokonaną przez ucznia, jak i na ocenę nauczyciela. Umiejętność monitorowania postępów swojej własnej pracy i późniejszej autoewaluacji jest jedną z ważniejszych i bardziej cenionych kompetencji. Arkusze oceny mogą być przekształcane i zawierać różne kryteria zgodnie z proponowaną formą pracy i celami lekcji. Przykładowy formularz oceny wypracowania mógłby wyglądać w ten sposób:

kryteria	samoocena	ocena nauczyciela
Czy uwzględniono wszystkie elementy tematu?		
Czy jest wyraźny podział na wstęp, rozwinięcie i zakończenie?		
Czy zastosowano podział na akapity?		
Czy w pracy użyto zróżnicowanego (bogatego) słownictwa?		
Czy praca jest poprawna gramatycznie?		

Popełnianie błędów w założeniu tego programu jest postrzegane jako integralna część procesu zdobywania wiedzy i przyswajania nowych umiejętności. Błędy w procesie uczenia się są źródłem rozwijających doświadczeń. (Rasfeld, Breidenbach, 2015:104) Podejście komunikatywne w nauczaniu języka obcego traktuje popełnianie błędów jako naturalny etap w nauce języka, a niepowodzenia mogą być postrzegane jako kolejne szanse. Zaleca się, by błędy były poprawiane od razu tylko w zadaniach skoncentrowanych na ćwiczeniu poprawności. Jeśli celem zadania jest swobodne użycie języka, poprawa błędów może być odroczone w czasie. Nauczyciel w trakcie monitorowania pracy uczniów może notować najczęściej popełniane pomyłki lub znaczące błędy i omówić je po wykonanym zadaniu. Uczniowie powinni być też zachęceni do samodzielnego poprawiania własnych błędów poprzez monitorowanie własnych wypowiedzi. Dzięki temu mają większą świadomość własnego rozwoju.

EWALUACJA PROGRAMU

Program *“Kompetentni w relacjach - skuteczni w języku”* zakłada pracę nad własnym rozwojem i rozwijanie kompetencji nie tylko po stronie uczniów, lecz również ze strony nauczyciela. Sposób prowadzenia zajęć, formy pracy i przekazywane treści powinny podlegać stałej ewaluacji. Zwraca się uwagę, że z założenia cały proces nauczania dzięki uzyskiwanym informacjom zwrotnym ulega ciągłym zmianom i jest stale ulepszany, dostosowywany do potrzeb uczniów i zmieniających się realiów. Zachęca się do stałego monitorowania własnej pracy i refleksji nad wprowadzanymi zmianami.

Realizacja programu jest też częściowo uzależniona od spełnienia wymogów technicznych. Zastosowanie technologii informacyjno-komunikacyjnych w nauczaniu wiąże się z rozwiniętym zapleczem dydaktycznym, ale też bazuje na urządzeniach własnych ucznia. Program jednak może być realizowany pomimo braku wyposażenia. Realizacja i efektywność programu uzależniona jest wtedy od elastyczności i kreatywności nauczyciela.

Ocena realizacji programu może przebiegać w sposób nieformalny w ciągu całego roku szkolnego lub formalny, *m.in.* na koniec roku. Ocenie może podlegać cały program lub jego konkretne aspekty np. dobór metod pracy, zastosowane formy pracy, wykorzystywane techniki, aranżacja sali, nauczane treści czy sposób oceniania. Ewaluacji mogą dokonywać sami nauczyciele lub we współpracy z uczniami.

Jedną z form ewaluacji programu jest przeprowadzenie analizy SWOT. Skrót SWOT pochodzi z języka angielskiego **S** (*Strengths*) mocne strony, **W** (*Weaknesses*) słabe strony, **O** (*Opportunities*) szanse, **T** (*Threats*) zagrożenia. W odniesieniu do programu pozwala to na określenie, które części sprawdziły się w realizacji (mocne strony), które w praktyce w określonych kontekstach sytuacyjnych okazały się niewykonalne lub nie pozwoliły na osiągnięcie zakładanych celów (słabe strony). Te obszary są zależne od pracujących z programem nauczycieli, natomiast dwa pozostałe często odnoszą się do czynników i możliwości zewnętrznych. Obszar szans może wskazać te aspekty, które stwarzają okazję do korzystnej zmiany, a obszar zagrożeń pokazuje gdzie wprowadzone zmiany mają niekorzystny wpływ.

W ocenie programu warto też odnieść się do odczuć i perspektywy uczniów. Można w tym celu przeprowadzić na koniec semestru lub roku szkolnego krótką ankietę ewaluacyjną, która pozwoli spojrzeć na realizowany program oczami młodzieży. Ankietę można przeprowadzić w dowolnej formie, wspólnej rozmowy lub pisemnie. Warto jednak zadbać, by uczniowie czuli się swobodnie i mieli poczucie bezpieczeństwa, stąd proponowana forma to ankietka anonimowa.

Przykładowa prosta forma ewaluacji zajęć mogłaby wyglądać następująco:

Dokończ podane zdania:

1. *Lubię, gdy na lekcjach języka angielskiego...*
2. *Nie lubię, gdy na lekcjach języka angielskiego...*
3. *Chciałbym, by na lekcjach języka angielskiego było więcej...*
4. *Chciałbym, by na lekcjach języka angielskiego było mniej...*
5. *Lubię / Nie lubię zajęć z języka angielskiego, ponieważ...*

Zaproponowane sposoby oceniania uczniów i własnej pracy nauczyciela wspiera ideę kształcenia dla samego siebie, pracy na własnych zasobach oraz samodzielnego inwestowania w swój rozwój, co przekłada się na wsparcie ogólnej koncepcji **uczenia się przez całe życie (lifelong learning)** zarówno dla uczniów, jak i wykonawców tego programu. Program i jego założenia mogą być modyfikowane w zależności od potrzeb i możliwości jego odbiorców.

BIBLIOGRAFIA

1. Brown, *H.Douglas* (1994) *Principles of Language Learning and Teaching*, Englewood Cliffs, Prentice Hall Regents
2. Rasfeld, Margaret, Breidenbach, Stephan (2015) *Budząca się szkoła*. Słupsk, Wydawnictwo Dobra Literatura
3. Petty, Geoff (2013) *Nowoczesne nauczanie. Praktyczne wskazówki i techniki dla nauczycieli, wykładowców i szkoleniowców*. Sopot, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne
4. Żylińska, Marzena (2013) *Neurodydaktyka*. Toruń, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika
5. Gryboś, Monika (2019) *Holistyczne nauczanie i uczenie się*. <http://edukacjananowo.pl/holistyczne-nauczanie-uczenie-sie/> (dostęp 30 maja 2019)

Ewelina Iwan - magister filologii angielskiej, entuzjastka edukacji z wykorzystaniem nowych technologii, uczenia przez nauczanie oraz nauki metodą projektu, tutor, dyplomowana nauczycielka w XX Liceum Ogólnokształcącym im. Leopolda Staffa w Krakowie z 19-letnim stażem pracy i doświadczeniem akademickim, autorka artykułu dla czasopisma The Teacher, Free Internet Tools which Come in Handy, współautorka innowacji pedagogicznej Tutoring – mądra pomoc wychowawcza, organizatorka licznych międzynarodowych warsztatów integracyjnych dla młodzieży, Ambasadorka Spółdzielni Otwartej Edukacji, konsultant materiałów dydaktycznych dla wydawnictw Macmillan oraz Nowa Era